

# هدایت بازیگر در تئاتر

## تکنیک‌ها و شیوه‌ها

نویسنده

حمید وامق

---

به انضمام گفت‌وگوهایی با اساماء برجسته تئاتر ایران:

پروفسور احمد کامیابی مسک

دکتر قطب‌الدین صادقی

دکتر محمدرضا خاکی

---

شیراز ۱۳۹۴

|                     |                                                                                                                                                                                       |
|---------------------|---------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|
| سرشناسه             | وامق، حمید، ۱۳۵۳ -                                                                                                                                                                    |
| عنوان و نام پدیدآور | هدایت بازیگر در تئاتر: تکنیک‌ها و شیوه‌ها: به انضمام گفت و گوهایی با اساتید برجسته تئاتر ایران: پرفسور احمد کامیابی‌مسک، دکتر قطب‌الدین صادقی، دکتر محمدرضا خاکی / نویسنده حمید وامق. |
| مشخصات نشر          | شیراز: راستینا، ۱۳۹۴.                                                                                                                                                                 |
| مشخصات ظاهری        | ۱۸۰ ص.                                                                                                                                                                                |
| شابک                | ۹۷۸-۶۰۰-۹۴۵۷۱-۰۲-                                                                                                                                                                     |
| وضعیت فهرست نویسی   | فیپا                                                                                                                                                                                  |
| موضوع               | کامیابی، احمد، ۱۳۲۲ -                                                                                                                                                                 |
| موضوع               | صادقی، قطب‌الدین، ۱۳۳۱ -                                                                                                                                                              |
| موضوع               | خاکی، محمدرضا، ۱۳۲۹ -                                                                                                                                                                 |
| موضوع               | بازیگری (نمایش) -- راهنمای آموزشی                                                                                                                                                     |
| موضوع               | نمایش -- تهیه و کارگردانی                                                                                                                                                             |
| موضوع               | تئاتر -- ایران -- مصاحبه‌ها                                                                                                                                                           |
| رده بندی کنگره      | PN ۲۰۷ / ۲۰۷ ۱۳۹۴                                                                                                                                                                     |
| رده بندی دیویی      | ۷۲۰۲۸۰۷                                                                                                                                                                               |
| شماره کتابشناسی ملی | ۳۸۸۵۲۷۹                                                                                                                                                                               |

## هدایت بازیگر در تئاتر؛ تکنیک‌ها و شیوه‌ها

حمید وامق

نویت و سال چاپ: اول ۱۳۹۴ / شماره گنجینه: ۱۰۰۰ نسخه

ناشر: راستینا- فارس، شیراز، خیابان ۷ تیر نبش کوچه ۸ ساختمان ایرافا مان: ۰۷۱-۳۲۳۵۷۰۰

لیتوگرافی، چاپ و صحافی: شمیم

ناظر چاپ: محمد مهتری ۰۹۱۲۵۵۳۶۴۵۴

قیمت: ۲۰۰/۰۰۰ ریال

طراح جلد: آرش اشکبوس

## فهرست مطالب

|    |                                                                     |
|----|---------------------------------------------------------------------|
| ۱۱ | پیشگفتار                                                            |
| ۱۳ | مقدمه                                                               |
| ۱۵ | فصل اول / تاریخچه هدایت بازیگر «یونان باستان تا قرن نوزدهم»         |
| ۱۵ | ۱-۱. تاریخچه هدایت بازیگر (یونان باستان تا قرن نوزدهم)              |
| ۲۳ | فصل دوم / هدایت بازیگر در سیستم آموزش استانیسلاوسکی، گروتفسکی، برشت |
| ۲۳ | ۱-۲. هدایت بازیگر در سیستم آموزش استانیسلاوسکی                      |
| ۳۰ | ۲-۲. روش گروتفسکی در هدایت بازیگر                                   |
| ۳۴ | ۱-۲-۲. ارتباط بازیگر و کارگردان                                     |
| ۳۵ | ۲-۲-۲. تکنیک هدایت بازیگر                                           |
| ۳۷ | ۳-۲. هدایت بازیگر به شیوه برشت                                      |
| ۳۹ | ۱-۳-۲. بیگانه سازی                                                  |
| ۴۲ | ۲-۳-۲. بیگانه سازی در عمل                                           |
| ۴۳ | ۳-۳-۲. هدایت بازیگر در شیوه برشت به صورت مرحله به مرحله             |
| ۴۵ | ۴-۳-۲. موضع کلی کارگردان در هدایت بازیگر                            |
| ۴۷ | فصل سوم / از گزینش بازیگران تا اجرای کامل                           |
| ۴۷ | ۱-۳. گزینش بازیگران                                                 |
| ۴۸ | ۱-۱-۳. برنامه ریزی گزینش بازیگران                                   |
| ۴۸ | ۲-۱-۳. شرایط گزینش                                                  |

- ۳-۱-۳. تشخیص توان بازیگران ۴۹
- ۳-۱-۴. تحلیل شخصیت در ارتباط با گزینش ۵۱
- ۳-۱-۵. نکاتی دیگر درباره گزینش بازیگران ۵۱
- ۳-۲. هدایت در جریان تمرینات ۵۲
- ۳-۲-۱. مرحله روخوانی و تحلیل نمایش‌نامه ۵۲
- ۳-۲-۲. مباحثه و تحلیل نمایش‌نامه ۵۴
- ۳-۲-۳. شناسایی فرامتن ۵۸
- ۳-۲-۴. درک عقلانی و شهودی ۵۹
- ۳-۲-۵. تحلیل و هدایت تعبیر بازیگران ۶۰
- ۳-۳. هدایت بازیگر در مرحله تعیین حرکات ۶۱
- ۳-۳-۱. عمل پیراستن اثر ۶۵
- ۳-۴. حفظ متن ۶۵
- ۳-۵. رفع تنش جسمی و روحی بازیگر ۶۸
- ۳-۶. توجه به تمرکز بازیگر ۷۲
- فصل چهارم / انواع روش‌های پرورش شخصیت ۷۷**
- ۴-۱. نقش کارگردان در پرورش شخصیت ۷۷
- ۴-۲. روش‌های خلق فردسان ۷۸
- ۴-۲-۱. روش درون به بیرون ۷۹
- ۴-۲-۲. هدایت بازیگر با روش بیرون به درون ۱۰۳
- ۴-۳. انواع هدایت از نظر نوع برخورد با بازیگر ۱۰۵
- ۴-۳-۱. هدایت جسمانی ۱۰۵
- ۴-۳-۲. هدایت کلامی ۱۰۷
- ۴-۴. هدایت صحنه‌های شلوغ ۱۰۹
- ۴-۵. هدایت در موقعیت حدیث نفس ۱۰۹
- ۴-۶. هدایت بازیگران کل‌نگر ۱۱۰

- ۷-۴. حذف استرس و ترس ..... ۱۱۰
- ۸-۴. تعامل بازیگران با یکدیگر ..... ۱۱۲
- ۹-۴. حذف کلیشه‌ها و عادات نامناسب ..... ۱۱۴
- ۱۰-۴. خودانگیختگی و تازگی نقش ..... ۱۱۴

## فصل پنجم / نقش مدیریت در هدایت بازیگر ..... ۱۱۹

- ۱-۵. نقش مدیریتی کارگردان در هدایت بازیگر ..... ۱۱۹
- ۱-۱-۵. ویژگی‌های مدیریتی کارگردان ..... ۱۲۰
- ۲-۱-۵. برنامه‌ریزی تمرینات ..... ۱۲۰
- ۳-۱-۵. مدیریت در کیفیت تمرینات ..... ۱۲۲
- ۴-۱-۵. مدیریت در ایجاد فضای مناسب ..... ۱۲۳
- ۵-۱-۴. راهکارهای تقویت انگیزه بازیگران ..... ۱۲۴
- ۲-۵. رهبری کارگردان و ایجاد نظم ..... ۱۲۵
- ۳-۵. برخورد با بازیگران (کارگردان در جایگاه منتقد) ..... ۱۲۶
- ۴-۵. پرهیز از خودرأی بودن ..... ۱۲۸

## فصل ششم / نتیجه ..... ۱۳۱

## پیوست / مصاحبه با اساتید دانشگاه درباره هدایت بازیگر در تئاتر ..... ۱۳۳

- مصاحبه با پروفسور احمد کامیابی مسک درباره هدایت بازیگر در تئاتر ..... ۱۳۳
- گفتگو با دکتر رضا خاکی درباره تئاتر ایران و هدایت بازیگر ..... ۱۵۳
- گفتگو با دکتر قطب‌الدین صادقی ..... ۱۶۳

## منابع و مأخذ / ..... ۱۷۷

## پیشگفتار

از زمانی که به عنوان هنرجو و بازیگر به گروه‌های تئاتر دبیرستان راه یافتیم، همیشه نسبت به نوع برخورد کارگردان با بازیگر و نحوه هدایت او کنجکاو بوده‌ام. همواره از خود می‌پرسیدم که عملکرد فلان کارگردان تا چه میزان در موفقیت یا عدم موفقیت من تأثیر داشته است. در برخی از موارد نیز بدون تردید برای هدایت کارگردان هیچ نقشی قائل نمی‌شدم، زیرا او فقط حرکت بازیگران را تعیین می‌کرد و در پرورش فردسان‌ها هیچ برنامه مشخصی نداشت، اما زمانی که خود به عنوان کارگردان به فعالیت پرداختم قضیه شکل دیگری گرفت زیرا در تجارت خود دریافتیم که موضوع، علیرغم ظاهری ساده، وضعیت پیچیده‌ای دارد و تحقق درست آن علاوه بر تکنیک‌های هنری به درک جامعه‌شناسانه، قدرت مدیریتی و درک روان‌شناسانه کارکنان بسیار وابسته است. با مشاهده درخشش بازیگری در کار با یک کارگردان و عدم موفقیت و در کار با دیگری، این نظریه اهمیت بیش‌تری یافت. عملکرد یک بازیگر مستعد در آثار مختلف، مستقیماً به توانایی کارگردانان و نحوه هدایت او بستگی دارد و چگونگی انجام صحیح این موضوع مرا به تفکر و کنکاش واداشت. از سوی دیگر کلیه کتاب‌هایی که درباره کارگردانی خوانده بودم به‌طور مجزا به این مقوله نمی‌پرداختند و در برخی از آن‌ها به‌صورت اجمالی به معنای برخی از روش‌های کار با بازیگرها آن هم در برخی از مراحل می‌پرداختند و هرگز این موضوع به صورت کامل و پیوسته، از مرحله انتخاب بازیگران تا مرحله اجرا مورد بررسی قرار نگرفته بود. با توجه به موارد مذکور، مصمم شدم که این دغدغه چندین‌ساله خود را با رویکردی پژوهشی دنبال نمایم تا بر تقویت دانش نظری و عملی خود در کارگردانی بیافزایم. این مجموعه نتیجه تحصیلاتم در دانشگاه تهران و تجربیاتم در کارگردانی تئاتر می‌باشد.

با سپاس فراوان از اساتید بزرگوارم در دانشگاه تهران که دانش و اندیشه را به من آموختند و تشکر ویژه از دوست عزیزم جناب آقای احمد رضا نداف که در چاپ این کتاب با گشاده‌رویی و بزرگواری همکاری نمودند.

این کتاب بخش‌هایی از رساله کارشناسی ارشد نگارنده است که با راهنمایی استاد گران‌قدر و فرهیخته جناب پروفسور احمد کامیابی مسک در دانشکده هنرهای نمایشی و موسیقی پردیس هنرهای زیبا دانشگاه تهران دفاع شده و با ویراستاری جدید و حذف و اضافات در این مجموعه ارائه شده است.

حمید وامق

www.ketab.ir

در اجرای یک اثر نمایشی، بازیگر، نقش اساسی دارد و بدیهی است هیچ اجرایی بدون بازیگر تحقق نمی‌یابد. بازیگر است که می‌تواند مخاطب را جلب کند و بر او تأثیر بگذارد و اندیشه‌های زیستنده و کارگردان را به او ارائه و انتقال دهد. با توجه به این موارد، بدیهی است که کارگردان باید زیبایی لازم را در زمینه هدایت بازیگر دارا باشد. با توجه به اهمیت موضوع، فرضیه پردازان بر آنی حاصل تجربیات و کنکاش‌های خود را به صورت نظریه‌های کارگردانی ارائه کرده‌اند که حاصل آن‌ها امروز در تجربه‌های تئاتر دنیا مورد استفاده قرار می‌گیرد و راه را برای خلق شیوه‌های بدیع هموار می‌نماید.

برای اعتلای تئاتر ایران، استفاده از تجربه‌ها، شیوه‌های خلاق، راه را جهت پیش‌برد اهداف آموزشی و فرهنگی در عرصه تئاتر ملی، نه‌زار می‌نماید که در این مجموعه علاوه بر ارائه شیوه‌ها و تکنیک‌ها، گفتگو با سه استاد برجسته دانشگاه و کارگردان با سابقه درباره موضوع هدایت بازیگر و ارزیابی آن در تئاتر ایران ارائه می‌شود.

در فصل اول، تاریخچه‌ای از روش‌های هدایت بازیگر از دوران باستان، تا زمان ظهور کارگردان و فرضیه پردازان، در قرن نوزدهم، خواهیم آورد. در فصل دوم، شیوه‌های هدایت بازیگر در مکاتب بزرگ بازیگری و کارگردانی از جمله روش‌های استیسیلاوسکی، برشت و گروتسکی را معرفی خواهیم کرد. در فصل سوم تکنیک‌های هدایت بازیگر در تئاتر، از مرحله انتخاب بازیگر تا پایان اجرا تشریح می‌شود. منبع اصلی بررسی در این بخش، نظریات کارگردان‌های معاصر تئاتر اروپا و همچنین نظرات کارگردان‌های تئاتر ایران که از طریق مصاحبه با آن‌ها گردآوری شده و نیز تجربیات شخصی نگارنده است. فصل چهارم، به معرفی و کاربرد انواع روش‌های پرورش شخصیت و نحوه استفاده از هر کدام به صورت کاربردی اختصاص می‌یابد. در فصل پنجم، به نقش مهم مدیریت کارگردان در ایجاد نظم و



برنامه‌ریزی و برخورد با بازیگران و کار با آنها می‌پردازیم و اهمیت این مساله را مورد تحلیل قرار می‌دهیم.

www.ketab.ir